

Türkiye’de İnanç Turizmine Yeni Bir Örnek: Kutsal Balıklı Göl (Malatya)

Gülpınar AKBULUT ÖZPAY (*)

Öz: Bu çalışmanın amacı Kutsal Balıklı Gölü inanç turizmi açısından değerlendirmektir. Gerek tek tanrılı dinlerin simgeleştirdiği mekânlar, gerekse doğaya bağımlı gelişen inançların kutsiyet kazandırdığı nesnelere insanoğlunun varoluşundan bu yana ilgi odağı olmuştur. Bu sınırlı ilgi ulaşım, sosyal medya ağlarının gelişmesi, teknoloji ile birlikte yayılmış ve inanç turizm boyutu kazanmıştır. Bulunduğu coğrafi konum nedeniyle çok farklı kültürlerin geçiş noktasında yer alan ve pagan inançlardan, Hıristiyanlığa, Museviliğe ve İslamiyet’e kadar çeşitli inançların unsurlarını barındıran Türkiye, inanç turizmi açısından zengin bir ülkedir. Bu potansiyel içinde kutsal balıklarda yer almaktadır. En bilineni Şanlıurfa Balıklı göl olmakla birlikte ülkemizde Erzurum, Kütahya, Erzincan, Sivas ve Malatya gibi illerde halk tarafından kutsal kabul edilen balıklar bulunmaktadır. Kutsal kabul edilen bu balıklar korunmakta ve yenilmemektedir. Bu bağlamda Malatya ili Arguvan ilçesi Kızık Köyü sınırları içinde yer alan Kutsal Balıklı Göl’de inanç turizmine hizmet eden bu yerlerden biri olmakta, ancak az tanınmaktadır. Bu çalışmada köyün bu potansiyelinin daha iyi değerlendirilmesi ve turizm bağlamında tanıtımının yapılarak yeni bir ekonomik kaynak oluşturulması da amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnanç turizmi, Malatya, Kutsal Balıklı Göl ve Çevre.

The New Example in Religious Tourism in Turkey: Sacred Fish Lake (Malatya)

Abstract: The aim of this study is to evaluate Sacred Fish Lake in terms of religious tourism. Both symbolise places of the monotheistic religious and sacred objects by faiths developing as natural dependent, it has been the focus of interest since mankind’s existence. This limited interest increase with developing social media network and technology, thus faith has gained a tourism form. Turkey, which locates in the crossing points of different cultures because of geography location and preserved several beliefs from Christianity, Judaism to Islam and pagan faiths, has an important potential in terms of religious tourism. There are sacred fishes in this potential. Şanlıurfa Sacred Fish is the most famous in sacred fish in Turkey. Local people do not eat sacred fish which are available in cities as Erzurum, Kütahya, Erzincan, Sivas and Malatya, at the same time sacred fish were conserved by local people. Sacred Fish Lake, located in Kızık Village boundaries of Arguvan district in Malatya and its place serves religious tourism, but it is less recognised. Economic resources are limited in Kızık village called as sacred fish village. This study is aim to evaluate the potential of village beter and to establish a new resources for people through expanding the promotion of tourism.

Keywords: Religious tourism, Malatya, The Sacred Fish Lake and Environment.

*) Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü (e-posta: gakbulut@cumhuriyet.edu.tr)

Makale Geliş Tarihi:13.06.2017

Makale Kabul Tarihi: 23.08.2017

I. Giriş

Dinlenmek, eğlenmek, görmek ve tanımak gibi amaçlarla yapılan ve turist çekmek için alınan her türlü önlem olarak tanımlanan turizm, 21. yüzyılın büyüyen en önemli ekonomik sektörlerinden biridir (Doğanay, 2001: 603). Sektörünün tarihsel gelişimi sanayi devrimi ve sonrası olmak üzere ikiye ayrılabilir. Sanayi öncesinde gerçekleştirilen seyahatlerin hacca gitmek, iş yolculukları, resmi ziyaretler veya özel bir zümrenin kültürel deneyim kazanması amaçlarıyla yapıldığı görülmektedir. Sanayi devrimi sonrasında ise makineleşme ile birlikte toplumun sosyal yapısının değiştiği, boş zaman dilimlerinin oluştuğu, iletişim, ulaşım ve özellikle demiryolunun gelişmesiyle birlikte insanların merak duydukları kıtalara, ülkelere ve şehirlere yönlendiği, böylelikle seyahatin boyutunun değiştiği ve turizm kavramının ortaya çıktığı bilinmektedir (Burkart ve Medlik, 1985: 3-24). Bugün tanımlanan modern turizm ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişerek, kitlesel bir harekete dönüşmüş, aktivitelere lüks ve gösteriş olmaktan çıkarak bir ihtiyaç haline gelmiştir (Doğanay, 2001: 23). Gerçekte de motorlu taşıtların yaygınlaşması, hava ve deniz ulaşımının gelişmesi ve internet kullanımının artması ile dünyanın küresel bir köy ideasına dönüşmesi turizm faaliyetlerini hızlandırmış, insanların beklenti ve taleplerini arttırmıştır. Nitekim Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü verilerine göre 2016 yılı itibarıyla verilen hizmetlerin karşılığında turist sayısı 1 milyar 235 milyon kişiye ve hizmet değeri ise 1,4 trilyon dolara ulaşmış, (<http://www2.unwto.org>) bu durum turizm çeşitliğini etkilemiştir. Bugün 300'den fazla turizm çeşidi vardır (Özgen, 2012: 254).

Yüzlerce turizm çeşidinden biri olan inanç turizmi, çok eski zamanlardan beri insanların soyut ihtiyaçlarının ve beklentilerinin karşılanması amacıyla kutsal kabul ettikleri yerleri ve nesnelere ziyaret etmesiyle ortaya çıkmıştır (Zaman, 2005: 1). Ulaşım ve teknolojinin gelişmediği bir dönemde, yollarda güvenlik, beslenme ve hastalık gibi birçok sorunla karşılaşacaklarını bilmelerine rağmen insanlar, inançları gereği kutsal kabul ettikleri yerleri veya imgeleri ziyaret etmek için günlerce sürecektir uzun yolculuklar gerçekleştirmişlerdir. Bu bağlamda inanç turizmi dünyanın en eski turizm olaylarından biridir. Üstelik dünyada 7,4 milyarın üzerinde ve her yıl artış gösteren bir nüfusun varlığı dikkate alındığında, inanç turizmi diğer turizm çeşitlerine göre daha fazla dinamizm sunmaktadır.

İnanç turizminin diğer turizm çeşitlerinden en belirgin farkı insanların inançları gereği dini görevlerini yerine getirmek için dini açıdan önemli gördükleri yerleri ziyaret etmeleridir (Karaman, 2008: 209). Özellikle soyut kavramlar üzerine kurulu Musevilik, dünya nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Hıristiyanlık ve İslamiyet gibi tek tanrılı dinler, bir mekânı simgeleştirme ihtiyacı duyar. Kutsal kabul edilen yerler ve imgeler dünyanın mekân-zaman bağlamında yapay bir uzam olduğunu hatırlatır, insanda hissedilen sonsuzluk duygusuna gerçeklik kazandırır. İşte bu sebeple bu dinlere inanan milyonlarca insan her yıl kutsal mekânlarını ziyaret etmek amacıyla uluslararası turizm faaliyetine katılır, Müslümanlar, Mekke ve Medine'ye, Hıristiyanlar Kudüs ve

İzmir’e hacı olmak için giderler. Tek tanrılı dinlerin dışındaki dinlerde ise kutsallık ölçüsü daha geniş bir yelpazeye sahiptir. Çoğunlukla modernleşmeden uzak coğrafyalarda ya da doğaya bağımlı kalan bu inanca sahip toplumlarda kutsallık ağaç, güneş ve canlılar, kısaca doğal döngünün içindeki imgelere farklı anlamlar yüklenmesiyle kendini gösterir. Volkanik faaliyetlerin yaygın olduğu Japonya’da görkemli Fuji yanardağının veya hayatın kaynağı sayılan Hindistan’daki Ganj nehrinin kutsanması insanın doğayı algılayışının bir sonucudur. Tek tanrılı dinlerin aksine animistik denilen bu dinlere inananlar mağara, ağaç, taş ve balık gibi somut olan nesne ve canlılar içinde soyutu ararlar ve onların bir ruha sahip olduğuna inandıklarından kutsallar ve korurlar. Bazen de araştırmamıza konu oluşturan Kutsal Balıklı Göl’de olduğu gibi toplum tek tanrılı dini benimsemiş olsa dahi geleneksel inanışını sürdürmeye devam ettiği uygulamalara rastlanır. Örneğin, Noel ağacını, yoğun ormanlık Kuzey Avrupa’nın büyük bir kısmını kaplayan Hıristiyanlık öncesi ağaca tapmanın bir kalıntısı; Meşe ağacını, Alman folkloru, milliyetçiliği ve asker ruhuyla sıkı sıkıya bağımlı bir imge olarak kalması gibi (Tümertekin ve Özgüç, 2009: 188). Ayrıca insan ve geleneksel Afrika toplumunda doğanın ilişkisinde bazı hayvanların ve özellikle de kedi balığın kutsandığını, kıtanın birçok alanında yöre halkları tarafından bu balığın atalarının ruhunu taşıdığına inanıldığı ve yenilmediği bilinmektedir (Kouakou, 2013:1).

İlk yerleşim yerlerinden biri olan Anadolu’da bu bağlamda büyük bir zenginlik sunar. Nitekim Asya, Avrupa ve Afrika arasında bir bağlantı noktasında yer alan, Akdeniz ülkeleri arasında doğal ve kültürel peyzajıyla dikkat çeken, günümüzden 10 000 yıl öncesinden başlayan çok sayıda uygarlığın kurulduğu eşsiz arkeolojik ve kültürel zenginliklere sahip Türkiye, en eski Ana Tanrıça Kibele Kubaba’ya tapınma kültüründen, çok tanrılı dönemin izlerine, monoteist dönemin ilk peygamberi kabul edilen Âdem peygamberin yaşadığı şehirden, Musevi inançlarının sergilendiği sinagoglara, Hıristiyanlık dininin temellerinin atıldığı, Hıristiyan azizlerin yaşadığı şehirlerden, Türklerin Türkistan’daki Gök Tanrı inancına, bütün bu inançların üzerinde yerini alan İslamiyet ve onun oluşturduğu kültüre ev sahipliği yapmaktadır (Yenişınar, 2002: 73). Türkiye’yi ayakta tutan, ona özgünlüğü kazandıran bu inançlar, binlerce yıldır Türklerin eski inançları ve İslamiyet’in etkileriyle şekillenmiştir (Eyuboğlu, 2007: 38). Bu yönüyle Anadolu’da gerek pagan gerekse Türklerin Orta Asya’dan getirdiği inançlar modern dinler içinde kültürel form ve çeşit kazanmıştır (Artun, 2008: 95). Özellikle binlerce yıldır Anadolu’ya yön veren Türkler, bu coğrafyanın aynı zamanda inanç mimarlarıdır. İslamiyet öncesinde Asya’da büyük devletlerin kurucuları ve temsilcileri olan Türkler, yaşadıkları coğrafyaların mekânsal analizlerini doğal ve beşeri çevrenin koşullarına uyumlu şekilde planlamışlar, karşılaştıkları güçlü doğa olayları karşısında Türkistan’da Atalar kültü, Tabiat kültü ve Gök Tanrı dini şeklinde üçlü bir inanç geliştirmişlerdir (Ocak, 2003). Bu inanışlarını gittikleri yerlere taşıyan Türkler, geçtikleri coğrafyalarının farklı din ve kültürlerini kendi inanç sistemlerine adapte etmişler, edemediklerinde ise o dini benimseyip, mevcut inanışlarını kültür formuna dönüştürmüşlerdir. Örneğin, İslamiyet öncesi Türklerin Gök Tanrı inancından kaynaklanan Yer-Su kültüne bağlı Anadolu’da gelişen inançlar, İslamiyet’in kabulüyle

zamanla kültürün önemli bir ögesi ve geleneksel yapının bir parçası haline gelmiştir. Bugün Eski Türk inancının zamanımızdaki kalıntısını Anadolu'nun hemen her yerinde görmek mümkündür (Kalafat 1990: 20). Halk tarafından kutsal kabul edilen dağlar, mağaralar, su gözeleri, ağaçlar, taş yığınları, balık ve kuş gibi tabiatın kendisini temsil eden coğrafi işaretlerin ve canlıların halen bir takım gizil güçlerinin ve ruhlarının olduğuna inanılır (Kafesoğlu, 2007: 302; Kıyak, 2013: 23-24). Bu sebeple insanlar bu yerleri ziyaret etmekte, namaz kılmakta, mum yakmakta, para atmakta ve ağaçlara bez parçaları bağlamakta, böylelikle dileklerinin gerçekleşeceğine inanmaktadırlar (Özen, 1996: 22-23; Doğaner, 2009: 341). Üstelik dağ, ağaç ve gök gibi çok sayıda coğrafi unsur bir iye olmuş, halkın yaşantısını doğrudan etkilemiştir (Kalafat 1990: 20). Anadolu'da kötü bir haber duyulduğunda kulağın çekilerek tahtaya vurulması, gök ile ilgili nazar değmesi, kötülüklerin uzaklaşması için mavi boncuk takılması, evlerde üzerlik bulundurulması ve ağaçlara çaput bağlanması bu inancın kalıntısına birkaç örnektir.¹ Bununla birlikte doğadaki nesnelere verilen kutsallık aynı zamanda onların korunmasını sağlamıştır. Örneğin Elmalı'nın Tekke Köyü'ndeki Abdal Musa Türbesi yakınında bulunan ardıç ağacının onlarca yıldır kesilmemesinin veya korunmasının nedeni bu ağacın dilekleri yerine getirme noktasında kazandığı kutsiyettir. Bugün dilek ağaçlarını Anadolu'nun her ilinde, ilçesinde veya köyünde görmek mümkündür. Nitekim Anadolu bozkırında görülen tek ağaçlar bu kültürün etkisiyle çoğunlukla günümüze ulaşmışlardır.

Ağaç ve dağa kazandırılan kutsiyet balık ve kuş gibi canlılar için de geçerlidir. Özellikle Anadolu'da balıkla ilgili inanışlar çok fazladır. Örneğin, İstanbul'da palamudun bol olduğu yılların savaşa geçeceğine; Munzur sularında on iki çeşit alabalığın on iki imamı temsil ettiğine; İstanbul Merkez Efendi Türbesinde yer alan havuzda kırmızı balık görüldüğünde dileklerin gerçekleşeceğine; Erzurum Tekman ilçesi Kandilli deresinde balık avlayanların çeşitli felaketlere uğrayacaklarına inanılır (Akçiçek ve Canyurt, 1993: 1-3). Dünya'da sedef hastalığının tek doğal tedavi merkezi olan ve 37 °C sıcaklıkta yaşayan Sivas Balıklı Kaplıcasındaki balıklar, (Özçelik ve diğ., 2000: 386; Şengül ve diğ., 2002: 204) yöre halkı tarafından kutsal sayılmakta, balıklar

---

¹ Anadolu'da farklı kültürlerin etkisiyle sayısız inanç türemiştir. Bkz. Kalafat, Y., (1990), a.g.e., s. 27-47; Turan, Şerafettin, (2000), Türk Kültür Tarihi, Bilgi Yayınevi, Ankara, s.128; Anadol, Cemal ve Abbasova, Fazile, (2001), Türk Kültürü ve Medeniyeti, Kültür Sanat ve Yayıncılık, İstanbul, s. 257; Ögel, Bahaeddin, (2003), Türk Mitolojisi (Kaynaklar ve Açıklamaları ile Destanlar), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, s.59-108; Çıblak, Nilgün, (2004), "Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar" Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR), Sayı: 15, Niğde, s. 103-125; Kalafat, Yaşar, (2010), "Halk İnançları ile Bektaşiliğin Yakın Ortadoğu Türevleri", Türk Dünyası Araştırmaları (Ocak-Şubat), Sayı: 184, İstanbul, s. 123-148; Göksu, Cebrail, (2010), "Gölbaşı Halk Kültüründe Halk İnanışlarının Eski Türk İnanışları Bağlamında Değerlendirilmesi" Türk Dünyası Araştırmaları (Temmuz-Ağustos), Sayı: 187, İstanbul, s. 51-80.

yenildiğinde yiyeenin lanetleneyeceği, midesinin demire dönüşeceğine ve gözlerinin kör olacağını düşünmektedirler.

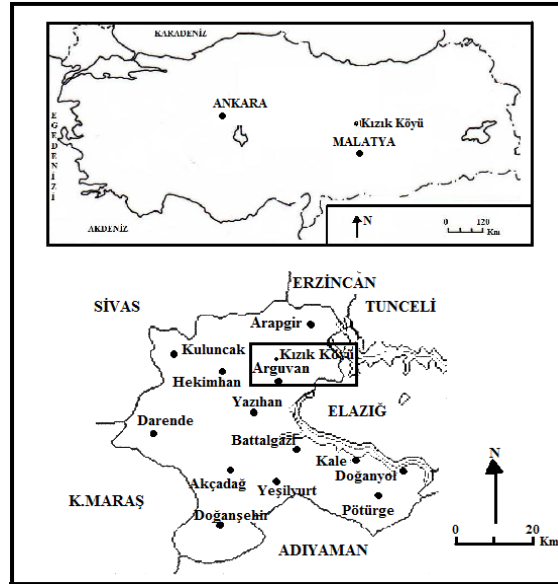
Anadolu’daki kutsal balıklarla ilgili diğer bir inanışta savaş zamanında yok olduklarıyla ilgilidir. İzmir Bergama Ecik Dede Yatırının yanındaki Gazi Balıklarının 1974 Kıbrıs Harekâtında; Balıkesir’in Pamukan köyündeki Dede Balıkları’nın Balkan Harbine (Kalafat 1990: 27; Mollaibrahimoğlu, 2008: 128); Kars’ın Selim Kasabası Dölbentli köyündeki balıkların Kore ve Kıbrıs Savaşına; Erzurum göllerindeki balıkların Osmanlı-Rus Savaşına; Malatya Somuncu Baba ve araştırmamıza konu oluşturan Kızık köyü balıklarının yine Kıbrıs Savaşına katıldıklarına inanılmakta, savaş sonrasında balıkların yerlerine yaralı döndükleri ifade edilmektedir (Akçiçek ve Canyurt, 1993: 4).

Anadolu’da kutsal balıklar içinde en bilineni ise Peygamberler şehri olarak tanımlanan Şanlıurfa şehrindeki Kutsal Balıklı Göl’dür. Dönemin hükümdarı Nemrut’un tek tanrılı dini savunan Hz. İbrahim’i kalenin bulunduğu tepeden mancınıkla ateşe atıldığı ateşin suya odunların ise balığa dönüştüğüne inanılır. Balıkların bugünkü görünümü yanmış balıklara benzer. Bu balıklar yenilmez ve tutulmaz. Yenilir veya tutulursa yapan kişinin başına kötü işler geleceği söylenir (Güler ve Kürkcüoğlu, 2002: 242; Erbuğ, 2007: 26-29). Şanlıurfa’da doğumdan sonra sütü az olan ya da sütü olmayan kadınlar Balıklı göle gider, balıklara nohut ya da buğday atarlar. Böylece sütlerinin olacağına inanırlar (Mollaibrahimoğlu, 2008: 53). Bugün Kutsal Balıklı Göl, inanç turizmine hizmet eden, Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm müdürlüğü 2014 verilerine göre 736 834 yerli, 69 302 yabancı olmak üzere toplam 806 136 kişiyi ağırlayan en önemli yerlerden biridir. (<http://www.investsanliurfa.com/sectorler-26.08.2017>). Buradaki kutsal balıklı göl gibi ülkemizin geri kalanında kutsiyet kazanmış balıklı göllerin tanıtılması inanç turizminde yeni değer oluşturması açısından önemlidir. Çünkü ülkemiz inanç turizmi açısından böyle güçlü ve dikkat çekici değerlere sahip olmasına rağmen, gelen yabancı turistlerin sadece %1 inanç turizmi içinde yer alır, bu yerlerin ziyaretinde de arkeolojik ve tarihi yapıların varlığı önem taşır (Egresi ve diğ., 2012: 69). İnanç turizmine yönelik kaynakların yeterince tanıtılmaması, kitlesel turizmin ve 3S modelinin tercihi bu turizmin payının ülkemizde beklenen oranın altında kalmasının başlıca sebepleridir. Bu nedenle az tanınan ve turizm amaçlı yeterince değerlendirilmeyen, ancak kutsal kabul edilen Kızık Kutsal Balıklı Göl araştırmamıza konu oluşturmuştur.

Çalışmada Kutsal Balıklı Göl’ün inanç turizmi açısından mevcut koşulları ve potansiyeli değerlendirilmiş, bunun içinde iki yol izlenmiştir: İlk olarak insan ve çevre ilişkisinin inanç üzerine etkileşiminin boyutlarını tespit etmek için doğal ve beşeri çevre koşulları incelenmiş, yöre insanlarıyla balıklar üzerine konuşulmuş; ikinci olarak yörenin turizm potansiyelini belirlemek amacıyla SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats / Güçlü yönler, Zayıf yönler, Fırsatlar, Tehditler) analizi uygulanmıştır.

II. Coğrafi Konumu ve Ulaşım Durumu

Kutsal Balıklı Gl, Malatya şehrinin yaklaşık 80 km. kuzeydoğusunda, Arguvan İlçesinin 10 km. kuzeyinde Kızık Köyü sınırları içinde yer almaktadır. Köyün doğusunda Yeniköy, Kuyudere ve Karahyk köyleri, batısında Kurutaş köyü, kuzeyinde Güngören ve Kömürlük köyleri güneyinde ise Akören ve Eymir köyleri bulunmaktadır (Şekil 1). Kızık köyüne ulaşımla ilgili herhangi bir sorun yoktur. Araştırma sahasına, Sivas-Malatya karayolunun 60. km.sinde Arguvan İlçesi'ne giden tali asfalt yolla gidilir. Buradan 10 km kuzeyde Gl'n bulunduğu Kızık Köyüne ulaşılır. Kutsal Balıklı Gl, köy yerleşmesinin içinde kalmaktadır

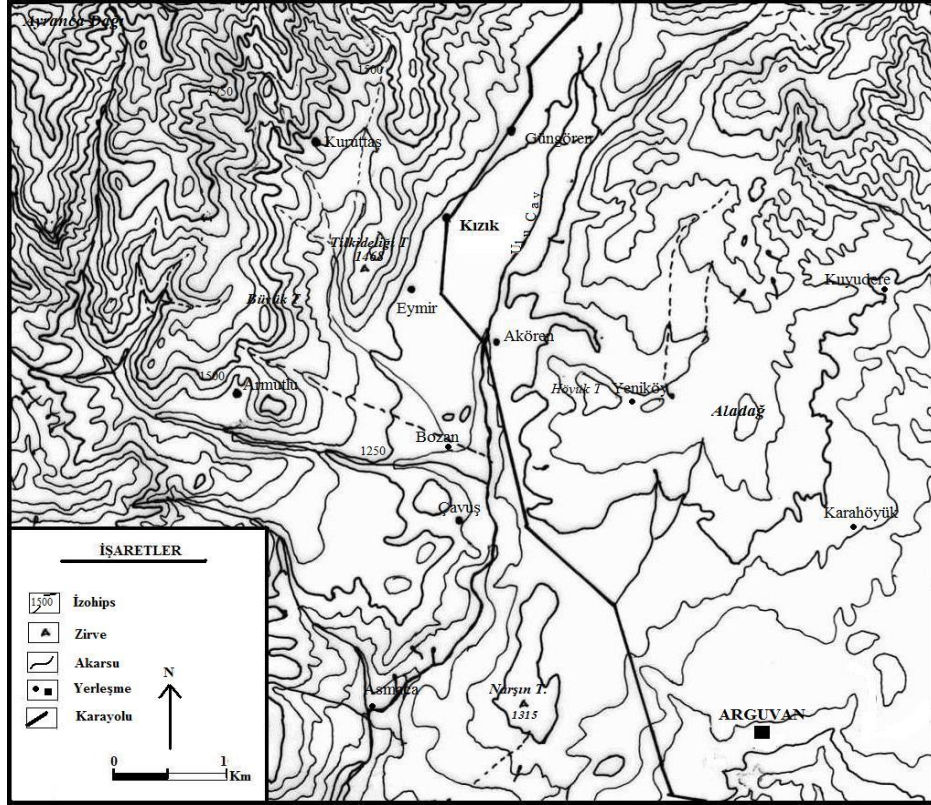
Şekil 1: Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası.

III. Doğal ve Beşeri Çevre Özellikleri

Coğrafi koşulların ve yeryüzü şekillerinin sunduğ zorluklar burada yaşayan insanların sosyo-kültürel ve ekonomik yaşantılarını dolayısıyla inançlarını etkilemiştir. Sahasının önemli yükseltilerini, Ayrancı Dağları (2310 m.), Gl Dağı (2402 m.), Yama Dağı ve uzantıları (2631 m.) oluşturur. Bunlar arasında özellikle yükseltisi 1500-2800 m. arasında değişen Yama Dağı topografyayı şekillendirmiş, bu dağdan çıkan volkanik malzemeler, çöküntü alanları ve daha küçük boşlukları doldurmuş, Kutsal Balıklı Gl'n de yer aldığı topografya bazı tepelik alanlar dışında plato görünümü kazanmıştır (Erol, 1991; Akbulut, 2004: 23). Kızık Köyü sınırlı bir alanda bazalt yapının üzerine yerleşse de, köyün büyük bir kesimi Neojen döneme ait tf ve Aşar Deresi'nin getirdiği alüvyon malzemeler üzerine kurulmuştur (Gök, 1978:42; Nazik ve

diğ., 2008: 483; Akbulut, 2012). Köyün, deniz seviyesinden yüksekliği yaklaşık 1250 metredir.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde görülen karasal iklim şartlarının benzer özelliklerinin görüldüğü çalışma alanında meteoroloji istasyonu bulunmadığından Malatya Meteoroloji İstasyonu verileri dikkate alınmıştır. Buna göre sahada 1994–2003 arası yıllık sıcaklık ortalaması 14.2 °C ve yıllık yağış ortalaması 359.9 mm'dir (Akbulut, 2012). Yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlıdır. Karasal iklimin tipik bitki örtüsü ise bozkırdır. Sahada ekonomik değer taşıyan alıç, böğürtlen ve kuşburnu gibi gülgiller familyasına ait dikenli kısa boylu çalı ve ağaçlıklar vardır. Yüksek plato sahalarında çıplak ve kayalık araziler, dağlık alanlarda ise çoğunlukla bozuk baltalık orman vasfını yitirmiş meşe örtüsü mevcuttur. Buradaki orman örtüsü antropojen etkenlerle önemli ölçüde tahrip edilmiştir.

Şekil 2: Araştırma sahasının Topografya Haritası.

Araştırma sahasının bulunduğu Kızık Köyü eski Türk inanışlarının izlerini taşır. Köyün ne zaman kurulduğu tam olarak bilinmese de, bazı kaynaklarda 11. yüzyıl

başlarında Selçukluların yönetiminde Anadolu'ya gelerek bu coğrafyanın Türkleşmesine önemli katkılar sağlayan, bugün de köyün ismi ile aynı olan Kızık boyuna mensup Türkmenler tarafından köyün kurulduğu belirtilir (Refik, 1989: 69; Gülsoy, 2009: 131; <http://www.arguvankoyleri.com>. 15.08. 2009). Geçmişte Sultan Murat yolunun üzerinde önemli bir kervan yolu yerleşmesi olan Kızık Köyü, bugün coğrafi koşulların sunduğu zorluklar nedeniyle gelişmemiş ve hatta gerilemiştir. Yakın çevresinde de fonksiyonel açıdan büyük yerleşmeler bulunmayan köy, başta kayısı olmak üzere, elma bahçeleri, fasulye, buğday tarımı ve hayvancılık faaliyetlerinden oluşan sınırlı ekonomik kaynaklara sahiptir. Son yıllarda ceviz yetiştiriciliği ve arıcılık gibi alternatif gelir kaynakları ortaya çıksa da yeterli değildir. Günübürlük Kutsal Balıklı Gölü ziyaret edenler ise köye önemli bir gelir bırakmamaktadır. Dolayısıyla insanlar köyden göç etmektedir. 2016 TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre Kızık köyünde 77'si kadın, 58'i erkek toplam 135 kişi yaşamaktadır (<https://biruni.tuik.gov.tr/medas>).

IV. Kutsal Balıklı Göl'ün İnanç Turizmi Açısından Önemi

Kutsal Balıklı Göl, gerçekte “*balıklı pınar*” olarak geçen bir kaynak sudur ve balıklar yöre halkı tarafından kutsal kabul edilir (Foto 1). Yöre halkı ile yapılan mülakatlarda balıklarla ilgili nesilden nesile bilgilerin sürekli aktarıldığı ve kutsal balıkların kaynağa hep var olduğu şeklinde olmuş, ancak balıkların nasıl ürediği hakkında kesin bilgiye ulaşılamamıştır. Bununla birlikte buradaki balıkların sistematiğine göre Cyprinidae ve Cobotidae familyasına ait balıkların rengi dorsalde koyu gri, yanlarda ve ventralde ise kirli sarıdır (Kuru, 1975 aktaran: <http://www.arguvanvakfi.org.tr> 15.07.2009; Demirsoy, 1996: 513; Foto 2). Balıklar suya bırakılan bulaşıklı kapların bulaşığını, yanmış kazan, tencere ve tavaların içini temizlediklerinden “bulaşıkçı balık” olarak ta tanımlanır. Gerçekte balıkların bulaşıklı kaplara ve diğer beslenme kaynaklarına saldırması, kaynak suyunda balıkların beslenmesini sağlayacak yeterli besinin olmamasından ileri gelir.

Foto 1. Kutsal Balıklı Göl'den bir görünüm.

Kızık köyü halkı tarafından kutsal sayılan balıklara dokunulmamakta ve yenilmemektedir. Balıkların kutsiyetini yöre halkı bir dizi olayla açıklamaktadır. Örneğin 1930 yılında, köyün içme suyu olan balıkların yaşadığı kaynağı büyütmek isteyen bu amaçla balıkları başka bir göle aktaran Muhtar Hüseyin Sayın’ın balıkların bir kısmının ölümüne neden olduğunu, bu yüzden kendisi ve iki oğlunun kısa sürede öldüğünü ifade etmektedirler (<http://www.arguvankoyleri.com>. 15.08. 2009).

Kızık köylünde yaşayan insanlar 1974 yılı Kıbrıs Harekâtında balıkların yok olduğu, sonrasında yaralı şekilde geri döndükleri belirtilmiştir (Akçiçek ve Canyurt, 1993: 4). Arguvan ilçesinde Turgay Taştan, balıkların kutsallığına inanmayan kişilerin balıkları tutmaya çalıştıkları, gölden ayrılınca kaza geçirdiklerini anlatmıştır. Bugün balıklar yöre halkı ve illerden gelenler tarafından ziyaret edilir. Balıkların bulunduğu çeşmede cuma akşamları mum yakılır ve dilek tutulur. Evlenme ve sünnet düğünlerinde ilçe ve köylerden gelen gelin ve damat ile sünnet edilecek çocuklar kutsal balıkları ziyaret eder. Çocukları olmayan kadınlar dua ederler. Balıkların bulunduğu su içilerek veya evlerine götürülerek banyo yaptıklarında başta sara olmak üzere birçok hastalığa iyi geldiğine inanmaktadırlar. Balıkların bulunduğu yerde kurban kesilmekte ve ölen balıklar kutsal kabul edildiğinden başka hayvanlar tarafından yenilmemeleri için kefenlenmekte ve dualar eşliğinde köy mezarlığına gömülmektedir (<http://www.milliyet.com.tr/kutsal-baliklar-koy-mezarligina-defnediliyor-gudem>).

Foto 2: Balıklardan genel bir görünüm

Kızık köyü halkı balıkların korunmasına önem vermiştir. 1990’lı yıllarda balıkların korunması nedeniyle sayıları artınca Kızık köyü halkı, Malatya Valiliğine müracaat etmiş ve çözüm konusunda yardım istemişlerdir. Bunun üzerine mevcut kaynak su korunarak 1993 yılında kaynağın 70 m. aşağısındaki az sayıda aynı cins balığın bulunduğu Gesilik adıyla bilinen derenin çevresi doldurularak 4 adet gölet yaptırılmış ve balıklar özenle bu küçük göletlere taşınmış ve buraya Kutsal Balıklar Parkı adı

verilmiştir (<http://www.arguvankoyleri.com>. 15.08. 2009; Foto 3). Balıkların bulunduğu parkın çevresine küçük bir futbol sahası, çocuk parkı, çay evi ve köy konağı inşa edilmiş, Kutsal Balıklar Parkı'nda göletlerden birine fiskiye yapılmış, Arguvan ilçesine gelenlerin ziyaret ettiği yerlerden biri haline gelmiştir. Özellikle Arguvan Türkü Festivalinin yapıldığı Temmuz ayının üçüncü haftasında yöreye dışarıdan gelen binlerce ziyaretçi Kızık köyünü ve Kutsal Balıklı Göl'ü ziyaret etmekte, fiskiyeli gölete dilekte bulunarak para atmaktadırlar.

Foto 3: Kutsal Balıklar Parkı'ndan genel bir görünüm.

Öte yandan balıklar ve buldukları kaynak çevresel sorunlara sahiptir. Kaynakta yaşayan balıkların en önemli sorunu meskenlerin arasında sıkışık bir vaziyette kalmasıdır. Balıkların bulunduğu kaynağın hemen üzerinde köyün içme suyu ihtiyacını karşılayan bir su deposu vardır. Kaynağın etrafı demirlerle çevrilmiş ve dar stabilize bu yol karayoluna bağlanmıştır. Buradaki yolun yeniden düzenlenmesi ve turizm açısından çekicilik oluşturan bir peyzaj kazandırılması inanç turizmi açısından önemlidir. Yöreye gelen ziyaretçilerin balıkları beslemesi, atılan paraların havuzu kirletmesi, yeni yapılan göletlerde yosunlaşma nedeniyle balıklar oksijen yetersizliğinden ölmesi ve buranın tanıtım görevini sağlayacak genç nüfusun yokluğu ise diğer sorunlardır. Ayrıca Arguvan ilçesi ve köy içerisinde konaklama imkânının bulunmaması veya sınırlı oluşu ziyaretçilerin gününbirlik gelişini zorunlu kılmıştır.

V. Kutsal Balıklı Göl'ün İnanç Turizmi Açısından Potansiyelinin SWOT Analizi

SWOT analizi iş kaynakları ve çevreyle ilgili eleştirel bir bakış açısı ve iyi şekilde oluşturulmuş bir yöntem olup, temel olarak özel ve kamu örgütlerinin neyi iyi yaptığını, nasıl geliştirebileceğini çevresine en iyi olanakları sağlayıp sağlamadığını, çevresinde değişiklik olup olmadığını, teknolojik gelişmeler, yeni işlerin ortaya çıkması ya da güvensizlik gibi olguları belirlemeye yöneliktir (Özgen, 2010: 1406). Bu analizle

Kutsal Balıklı Göl’ün güçlü yönleri, zayıf yönleri, fırsatlar ve tehditleri turizm açısından değerlendirilmiş, böylece yöreye yönelik alternatif gelir kaynağı oluşturma ve göçün engellenmesine katkı sağlaması yönünde yaklaşımlar sunulmaya çalışılmıştır.

Tablo 1: Balıklı Göl SWOT Analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Balıkların Kutsal kabul edilmesi nedeniyle yöre halkı tarafından korunması Valilik tarafından buranın korunmasına yönelik yapılan planlamalar Kutsal Balıklı Göl’ün yakın olması Ulaşım imkânlarının yeterli oluşu ve yol üstü köylerinden biri olması Arguvan ilçe merkezine yakınlığı Arguvan Türkü Festivali nedeniyle Temmuz ayında binlerce ziyaretçi alması İnanç turizmi dışında, yörenin kuzeyindeki Yama Dağı nedeniyle yayla turizmüne, çevresinde bulunan peribacaları ve bazalt sütunlarıyla jeoturizme uygun oluşu Araştırma sahası ve yakın çevresinin zoocoğrafya açısından zengin olması (Geyik, kuş gözlemciliği) Türk kültürünün korunması 	<ul style="list-style-type: none"> Yörede yaşayanların bu kaynağı nasıl değerlendireceklerinin farkında olmamaları Konaklama yerlerinin bulunmayışı Yaşlı nüfusun varlığı ve genç nüfusun göç etmesi Nüfusun gelir kaynaklarının sınırlı oluşu Köy meskenlerinin tamir edilmemesi ve düzenli bir köy planının olmaması Karasal iklimin olumsuz etkileri Büyük nüfuslu yerleşim birimlerine uzaklığı Burada turizmin geliştirilmesine yönelik yatırımın yetersizliği Tanıtımın yetersiz olması Park yerlerinin yetersiz oluşu
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> İnanç turizmi gibi alternatif turizm çeşitliliğine turistlerin son yıllarda ilgisinin artması Hava ve kara ulaşımının gelişmesi Gelir kaynakları sınırlı olan yöre halkı için yeni gelir kaynağının oluşturulabilmesi ve bu konuda halkın bilinçlendirmesi. İletişim ve teknolojinin gelişimine bağlı olarak Kutsal Balıklı Göl’ün ve yörenin Web sayfası üzerinden tanıtımının yapılması Arguvan Türkü Festivalinde Kutsal Balıklı Göl’ün tanıtımının yapılması Yöre halkının el sanatlarına yönelmesi, Kızık kilimleri gibi mevcut olanların geliştirilmesi ve bunların Kutsal Balıklı Göl’ü ziyaret edenlere satışa sunulması ve hediyelik eşya oluşturulması 	<ul style="list-style-type: none"> Kutsal Balıklı Göl’ün Kızık Köyünün içinde olması nedeniyle yaşadığı çevresel problemler Balık nüfusunun artması ve sudaki oksijen seviyesinin düşmesine bağlı gelişen balık ölümleri Dışarıdan gelen insanların yiyecek ve suya para atmaları Ziyaretçilerin çevrede oluşturduğu gürültü kirliliği ve atıklar (kâğıt, su şişesi ve diğer çöp vb.)

Kutsal Balıklı Göl'ün SWOT Analizine göre: yöre halkı bilinçlendirildiğinde ve yerel yöneticiler tarafından turizm potansiyelinin değerlendirilmesine yönelik fırsatlar verildiğinde inanç turizmi açısından zamanla önemli bir yer edineceği ifade edilebilir.

VI.Sonuç

Türkiye'nin hemen her bölgesinde inanç turizmine hizmet edecek çok sayıda dini mabet, kutsal mekân, nesne ve canlılar mevcuttur. Bunlardan biri de Malatya ili Arguvan ilçesi Kızık Köyü sınırları içerisinde yer alan Kutsal Balıklı Göl'dür. Kutsal Balıklı Göl, yöre halkı tarafından kutsal kabul edilmekte, mum yakılmakta, dilek tutulmakta, hastalıkların tedavisinde suyu kullanılmakta, evlenme ve sünnet düşünlerinde ilçe ve köylerden gelen gelin, damat ve sünnet edilecek çocuklar kutsal kabul edilen bu balıkları ziyaret etmektedirler. Kutsal Balıklı Göl, ekonomik kaynakların sınırlı olduğu yöre için inanç ve kültür turizmi bağlamında önemli bir gelir kaynağı oluşturabilir. Burada inanç turizminin gelişmesi için alınması gereken önlemler şu şekilde belirtilebilir:

İlk olarak Kutsal Balıklı Göl, özellikle yerel turizme hizmet edebilir. Temmuz ayının üçüncü haftası yapılan Arguvan Türkü Festivali döneminde ziyaretçi akımına uğrayan Kızık köyünde yöreye ait Kızık kilimi, dokuma çanta ve bitkisel otlar gibi ürünlerin satıldığı bir pazar kurulabilir ve yöresel yemekler sunulabilir. Köyde bulunan eski evler onarılıp, konaklama amacıyla kullanılabilir. Özellikle de Arguvan ilçe merkezinde konaklama sorunu dikkate alındığında Kızık Köyünde konaklama imkânı sunulması yörede turizmin gelişmesi için bir fırsattır.

İkincisi, Kutsal Balıklı Göl çevresi turizme hizmet edecek şekilde düzenlenmelidir. Kutsal Balıklar Parkı son yıllarda çevre köylerden ve ilçe merkezinden gelen insanların dinlendiği yerlerdendir. Ancak balıkların bulunduğu kaynak oldukça düzensiz ve demirlerle çevrilmiştir. Demirler yerine doğaya uyumlu malzemelerin kullanılması yerinde olacaktır. Ayrıca buradaki alanın genişletilmesi, çevre düzenleme projesinin hazırlanarak uygulanması gerekir. Anayoldan 50 m. içeride bulunan gölün etrafındaki yıkık evler kaldırılmalı, düzensiz bahçe duvarları yeniden inşa edilmeli ve otantik bir görünüm kazandırılmalıdır.

Üçüncüsü, Kutsal Balıklı Göl'ün önemli sorunlarından biri yeterince tanıtımının yapılmamasıdır. Kitapçıklar basılabilir ve internette ayrıntılı bir web sayfası tasarımı hazırlanabilir.

Sonuç olarak önemli yerleşim birimlerinin uzağında bulunan Kutsal Balıklı Göl gerekli düzenlemeler yapıldığında inanç turizmine hizmet edecek bir potansiyele sahiptir. Burada turizm yatırımı sadece inanç turizmi değil, kültür ve doğa turizm çeşitliği dikkate alınarak yapılırsa, köy halkı için yeni bir ekonomik kaynak ortaya çıkacak, genç nüfusun hızlı göçü yavaşlatılabilecektir.

Kaynaklar

Akbulut, G. (2004). Divriği İlçesi'nin Coğrafyası, (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Akbulut, G. (2012). “Türk Kültüründe Toprak Yeme Alışkanlığı (Jeofaji): Arguvan’dan Örnek Bir Çalışma” *ACTA TURCICA*, IV(1), 302-315.
- Akçiçek, E. ve Canyurt, M. A. (1993). “Anadolu’da Balık İle İlgili İnançlar ve Halk Hekimliği Uygulamaları” *Doğu Anadolu Bölgesi I. Su Ürünleri Sempozyumu* (25-28 Haziran 1993), Erzurum, 1-12.
- Anadol, C. ve Abbasova, F. (2001). *Türk Kültürü ve Medeniyeti, Kültür Sanat ve Yayıncılık*, İstanbul.
- Artun, E. (2008). “Anadolu İnanç Önderlerini Besleyen Eski İnanç Sistemleri, Dinler, İnanışlar”, *Halk Kültürü Araştırmaları, Kitabevi Yayınları*, İstanbul.
- Burkart, A.J. ve Medlik, S. (1985). *Tourism –Past, Present and Future-*, William Heinemann Ltd., London.
- Çıblak, N. (2004). “Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar” *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR)*, Niğde, 15, 103-125.
- Demirsoy, A. (1996). *Genel ve Türkiye Zoocoğrafyası*, Meteksan Yayınları, Ankara.
- Doğanay, H. (2001). *Türkiye Turizm Coğrafyası, Çizgi Yayınevi*, 3. Baskı, Konya.
- Doğaner, S. (2009). “*Din ve Turizm: Türkiye’de İnanç Turizmi*”, *Türkiye’de Toplum Bilimlerin Gelişimi II* (Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan), Kitabevi, İstanbul.
- Egresi, I., Bayram, B., Kara, F., ve Kesik, O. A. (2012). “Unlocking the Potential of Religious Tourism in Turkey” *GeoJournal of Tourism and Geosites*, V (1), Vol: 9, 63-80.
- Erbuğ, M. B. (2007). *Efsaneler “Geçmişten Fısıltılar”* Kim Yayınları, Ankara.
- Erol, O. (1991). *1/1 000 000 Ölçekli Türkiye Jeomorfoloji Haritası*, M.T.A. Yayınları, Ankara.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2007). *Anadolu İnançları*, Derin Yayınları, İstanbul.
- Gök, S. (1978). “Türkiye’de Neojen Formasyonların Ekonomik Jeolojisi”, *Jeoloji Mühendisliği*, M.T.A Yayınları, Ankara, 40-59.
- Göksu, C. (2010). “Gölbaşı Halk Kültüründe Halk İnanışlarının Eski Türk İnanışları Bağlamında Değerlendirilmesi” *Türk Dünyası Araştırmaları* (Temmuz-Ağustos), İstanbul, 187, 51-80.
- Güler, S. ve Kürkçüoğlu, S. S. (2002). “Şanlıurfa’dan Efsaneler” *Şanlıurfa Uygarlığın Doğduğu Şehir, ŞURKAV Yayınları/26*, Şanlıurfa.
- Gülsoy, E. (2009). *Malatya, Divriği ve Darende Sancakları’nın İlk Tahriri (1519)*, Fenomen Yayınları, Erzurum.
- Kafesoğlu, İ. (2007). *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

- Kalafat, Y. (1990). Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları 112, (A-17), Ankara, 20
- Kalafat, Y. (2010). "Halk İnançları ile Bektaşılığın Yakın Ortadoğu Türevleri", Türk Dünyası Araştırmaları (Ocak-şubat), İstanbul, 184, 123-148.
- Karaman, S., Demirkol, ř. ve şahin, S. (2008). "İnanç Turizmi", Turistik rn Çeşitlendirmesi (Ed.: Necdet Hacıoğlu ve Cevdet Avcıkurt), Nobel Yayınevi, Ankara.
- Kıyak, A. (2013). "Geleneksel Türk İnanışlarındaki Su Kültü ve Elazığ'daki İzleri" *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (4), 22-39.
- Kouakou, B. J. P. (2013). "The Contribution of the Sacred in Traditional African Societies to Environmental Ethics", *Anthropology*, 1 (3), 2-4 (<http://dx.doi.org/10.4172/2332-0915>).
- Kuru, M. (1975). Dicle-Fırat,Kura-Ara, Van Gölü ve Karadeniz Havzası Tatlı Sularında Yaşayan Balıkların (Pisces) Sistemantik ve Zoocoğrafik Ynden İncelenmesi, (Doçentlik Tezi), Ankara: Hacettepe niversitesi, aktaran:<http://www.arguvanvakfi.org.tr> 15.07.2009.
- Mollaibrahimoğlu, Ç. (2008). Anadolu Halk Kültüründe Hayvanlar Etrafında Oluşan İnanç ve Pratikler, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nazik, A., Türkmen, İ., Koç, C., Aksoy, E., Avşar, N. ve Yayık, H. (2008). "Fresh and Brackish Water Ostracods of Upper Miocene Deposits, Arguvan, Malatya (East Anatolia)", *Turkish Journal of Earth Sciences*, 17, 481-495.
- Ocak, A. Y. (2003). Alevi ve Bektaşi İnançlarının İslam ncesi Temelleri, İletişim Yayınları, İstanbul.
- gel, B. (2003). Türk Mitolojisi (Kaynaklar ve Açıklamaları ile Destanlar), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- zçelik, S., Polat, H. H., Akyol, M., Yalçın, A. N. ve Marufihah, M., (2000). "Kangal Hot Spring With Fish and Psoriais Treatment", *The Journal of Dermatology*, 27, 386-390.
- zen, K. (1996). Sivas ve Divriği Yöresinde Eski Türk İnançlarına Bağlı Adak Yerleri, Sivas.
- zgen, N. (2012). "Siirt'in İnanç Turizmi Meknları: Ziyaret (Veysel Karani) ve Tillo (Aydınlar) rnekleri" *Doğu Coğrafya Dergisi*, 17 (27), 251-272.
- Refik, A. (1989). Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200), Enderun Kitabevi, İstanbul.
- şengül, B., Kesim, D., Trnk, M., Alkan, M. (2002). *Sivas İli Çevre Durum Raporu*, Sivas İli Valiliği Yayınları, Es- Form Ofset Basımevi, Sivas.

Turan, Ş. (2000). Türk Kültür Tarihi, Bilgi Yayınevi, Ankara.

TÜİK, <http://tuikapp.tuik.gov.tr>

Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2009). Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekân, Çantay Kitabevi, İstanbul, 188.

Yenipınar, U. (2002). “İnanç Turizmi ve Anadolu” *II. Turizm Şurası Bildirileri (12-14 Nisan 2002)*, II. Cilt, Ankara, s. 73-91.

Zaman, M. (2005). “Türkiye’nin Önemli İnanç Turizm Merkezlerinden Biri: Sümela (Meryemana) Manastırı” Erzurum: *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (2), 1-24.

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas> 26.08.2017.

<http://www.investsanliurfa.com/sectorler-26.08.2017>

<http://www.arguvankoyleri.com>. 15.08. 2009

<http://www2.unwto.org> 23.05.2017 tarihinde alınmıştır.